

UNIVERZITA KARLOVA

STANOVISKO OMBUDSMANKY UK

K PODNĚTU 67/2023

Podavatel: bývalý studující¹ doktorského studia na jedné z fakult UK

Den přijetí podnětu: 19. 12. 2023

Předmět podnětu:

Bývalý studující (dále jen BS) svým podnětem upozorňuje na okolnosti, za kterých měl být donucen k ukončení doktorského studia na začátku 4. ročníku. Tlak na něj měl být vyvinut vedením jeho studijního programu. Podáním podnětu chce BS porozumět situaci, do které se dostal a současně jeho řešením napomoci jiným studujícím v podobné situaci, aby nemuseli z doktorského studia bezdůvodně odcházet.

Kontaktované osoby:

Podnět byl řešen v součinnosti s BS, garantem studijního programu, který zároveň působí jako předseda oborové rady a školitelem, který studujícího doktorským studiem provázel. Svá vyjádření k situaci poskytli také ředitel pracoviště dotčené fakulty a proděkan pro sekci programu, ve kterém zmíněný BS studoval. Obsah podnětu byl rovněž konzultován s vedoucím oddělení doktorského studia.

Prověřované materiály a další důkazní prostředky:

Zmíněným studujícím byl ombudsmance předán detailní popis jeho situace, doložený autentickou komunikací s garantem studijního programu a dvěma fakultními proděkany. Ústní vyjádření poskytly osoby uvedené výše v odd. kontaktované osoby. V procesu šetření byl použit také Etický kodex UK (ze dne 14. 12. 2018).

¹ Z důvodů ochrany soukromí a zajištění anonymity jsou všechny osoby uvedené v tomto dokumentu popisovány použitím mužského rodu. Toto rozhodnutí neodráží skutečný gender dotčených osob.

Popis podnětu:

BS vystudoval **bakalářský obor na jiné univerzitě**, magisterské studium ukončil již na fakultě UK pod vedením školitele, který jej následně vedl také v doktorském studiu. Po dobu svého magisterského studia se svým školitelem **vycházel dobře**.

BS byl studentem doktorského studijního programu do října r. 2023. Uvádí, že se mu ve studiu dařilo, za absolvovaný 1.-3. ročník **byl hodnocen nejvyšším stupněm**, písmenem „A“. Publikoval, účastnil se konferencí, absolvoval půlroční stáž v zahraničí, byl řešitelem projektu X a součástí projektového týmu své školitelky. K úspěšnému dokončení studia mu údajně zbývalo zpracování disertace. Kroky směřující k tomuto cíli měl naplánované se svou školitelkou. Studium tak měl absolvovat v akademickém roce 2023/24.

V průběhu prvních třech let studia byl BS zaměstnán ve fakultních projektech. Byl tak odměňován z projektových prostředků. Svůj fakultní pracovní úvazek měl v těchto obdobích snížený na minimum. V posledním roce studia žádný projekt k dispozici na pracovišti nebyl a BS měl na své fakultě pouze úvazek ve výši 0,32. Proto si našel **částečný úvazek na jiném pracovišti mimo UK**, v rozsahu 15 + hodin týdně. Tvrdil, že se se svým zaměstnavatelem domluvil na takovém pracovním rozvrhu, který by mu umožňoval trávit dostatek času na fakultě a psát disertační práci o víkendech.

Na fakultě **nikoho o svém počínání neinformoval** a dále **plnil veškeré své povinnosti**. V říjnu 2023 se měl o druhém pracovním úvazku dozvědět garant studijního programu, a to z webu druhého pracoviště, na kterém měl BS zmíněný pracovní úvazek. Studujícího poté neprodleně kontaktoval emailem. Forma i obsah této zprávy byla věcná, přímočará, předmět emailu nesl název: „takhle ne“. Indikoval **nemožnost zůstat v prezenčním studiu, ale i nepodporu v případě kombinovaného studia**. Email studujícího dále vybízel k tomu, aby zpracoval pro jednání oborové rady své stanovisko, pokud by trval na setrvání v interní formě studia.

V dalším svém emailu garant studijního programu popsal **očekávání programu od studujících** a jejich nasazení ve studiu a při plnění povinností. Vyslovuje domněnku, že v případě BS muselo docházet k šizení jedné nebo obou stran, ke kterým má pracovní závazky. Upozorňuje také na to, že BS není prvním studentem, který se do takové situace dostal. Údajně před ním své studium z důvodů odborných či etických (nebo obou) muselo ukončit několik studentů.

V posledním emailu, který garant programu studujícímu adresoval, formuluje, jak sám uvádí, „přátelská doporučení“. Zmiňuje možný **přechod do kombinované formy studia** pod vedením jeho stávajícího školitele. Studujícímu nicméně vytýká komunikaci, kterou vedl s proděkany, označuje ji jako „z ostudy kabát“, jeho email jako neinformovaný, netaktický a nezdvorný. Garant programu předjímá, že je student pravděpodobně ve stresu, neboť se mu začaly hatit jeho plány, vyzývá ho k akceptování vlastní chyby v úsudku, dokud tuto situaci může ještě napravit. Svůj email uzavírá varováním, že může od oborové rady dostat hodnocení stupněm „C“, což otevře cestu k ukončení jeho studia.

Na emaily garanta studijního programu BS nereagoval. Na takový způsob komunikace prý od něj nebyl z minulosti zvyklý, **doposud se k jeho osobě takto nechoval**.

Několik dní po zmíněném emailu měl BS společnou schůzku se svým školitelem. Na schůzce měl původně řešit postup na své disertační práci, nicméně nakonec bylo jejím předmětem pouze jeho **působení v druhém pracovním úvazku mimo UK**. Školitel měl být v komunikaci se

studujícím pod **silnými emocemi**. To samé ovšem tvrdil školitel směrem ke studujícímu. BS se snažil obhájit tím, že jeho částečný úvazek mimo UK **není proti žádnému z platných univerzitních/fakultních předpisů** a že svou práci zvládá nadále s velmi dobrými výsledky. Jeho školitel měl však údajně zastávat stejný názor jako garant programu. V průběhu schůzky měl studujícímu opakovaně tvrdit, že se **chová dětinsky**, že ho **nechce dál školit**, pokud by zůstal v prezenčním studiu, a to i pokud by se byl schopen obhájit před oborovou radou. Z vyjádření BS dokonce plyne, že mu školitel měl sdělit, že by ho nebyl ochotný školit, i pokud by přešel do kombinovaného studia. Požadoval po něm jména studentů, kteří údajně mají zároveň studovat a pracovat, čímž se BS snažil před ním obhájit. Tato jména svému školiteli však poskytnout odmítl.

Po tomto setkání se chtěl BS ujistit, zda svým konáním opravdu **neporušuje některý z vnitřních předpisů**. Obrátil se proto na dva fakultní proděkany. Jeden z nich studentovi odpověděl, že jeho pracovní úvazek je jeho **soukromou záležitostí**, ale že mohou vzniknout **obavy o zvládnání studia**. Druhý proděkan pravděpodobně celou věc komunikoval s garantem studijního programu, kterého se doptával na detaily studentovy situace a také s ředitelem pracoviště, na kterém se tento konflikt odehrával. Nakonec BS od druhého děkana obdržel odpověď, že celou záležitost vnímá negativně, zejména jako **porušení etického kodexu** v části I, bodě 21, který říká, „*že student/zaměstnanec dbá na přiměřenost a únosnou míru svých pracovních nebo studijních závazků na univerzitě i mimo ni, které by zpravidla neměly přesáhnout 1,5 násobek plného pracovního úvazku. Ctí svou univerzitu i tím, že svými dalšími aktivitami neohrožuje její činnosti.*“ Odpověď rovněž zahrnovala indikaci, že zůstane-li studující na fakultě, bude obojí předmětem k řešení. BS se následně hájil tím, že celkový součet jeho úvazků čítá 0,78 (0,32 pozice asistenta na fakultě + 15 hodin v druhém pracovním úvazku, tedy méně než 1,5, který uvádí etický kodex jako limitní.

V následujících dnech probíhala další komunikace ze strany garanta programu, který zároveň zastává funkci předsedy oborové rady. BS dostal týden na vyjádření se oborové radě (dále viz výše). Vnímá však tuto komunikaci jako **výhrůžnou a urážlivou**. Jako extrémní pak chápal **výhrůžku týkající se hodnocení uplynulého akademického roku stupněm „C“**, a to i přesto, že měl splnit svůj studijní plán nad očekávání. Celou situaci dále dokreslilo studentovo osobní setkání s jeho školitelem, který mu měl sdělit, že dotaz položený proděkanům byl **netaktický a naivní**. Měl mu říct, že i kdyby totiž proděkani s garantem programu a předsedou OR nesouhlasili, tak proti němu nic nezmůžou, jelikož předseda OR je jmenován rektorem.

BS tak vyhodnotil **postup proti své osobě jako pevný a semknutý**, proto se v závěru celé situace obrátil na zástupce ředitele pracoviště a člena příslušné oborové rady, který studentovi při společné schůzce nabídl **tři možné varianty řešení situace**. Mělo jít o: 1) přestup do kombinovaného studia, 2) změnu školitele a 3) změnu tématu práce a školitele. Žádná z těchto variant ovšem studentovi nepřišla jako proveditelná. Měl zato, že ho školitel nechtěl v kombinované formě studia vést, změna školitele by znamenala, že by studentovu disertační práci vedl garant studijního programu, k němuž měl student svoji důvěru podlomenou a v případě změny tématu a školitele by zřejmě pozbyly platnosti již splněné studijní povinnosti jako zkoušky, státnice a publikace.

Schůzka se zástupcem ředitele pracoviště měla být ze strany garanta programu i školitele interpretována jako **lobování a obcházení ředitele daného pracoviště**. Právě toho ovšem BS oslovil posléze, když naznal, že pokračování jeho studia za takovýchto podmínek a s takovýmto nastavením zainteresovaných osob není dále možné. Ředitel se snažil studujícího přesvědčit o setrvání ve studiu, ale **nenabídl žádnou jinou variantu**, ani údajně nedokázal zmírnit nebo

dovysvětlit následky uvedených variant řešení (1-3). Po vlastním ukončení studia nakonec měl ředitel pracoviště interpretovat výslednou situaci odchodu BS v tom smyslu, že pracoviště **napomohlo studujícímu včas se rozhodnout o jeho profesní cestě**, neboť je evidentní, že stejně chtěl raději vykonávat činnost, kterou nabízel jeho druhý, mimo univerzitní pracovní úvazek.

Svůj vztah ke školiteli popisuje BS jako **málo důvěryhodný**. Tvrdí, že kdykoli vyvinul aktivitu, která jakkoli přesahovala povinnosti jeho studia, měl se chovat nepříjemně a nepřátelsky. Mělo jít například o společné publikování s vedoucím bakalářské práce z jiné univerzity, podávání žádosti o projekt GAČR (byť na mírně odlišné téma, než bylo téma disertační) nebo o jeho účast na výuce bakalářských studentů domácí fakulty. To měl mít dokonce BS od svého školitele a předsedy oborové rady zakázáno zmiňovat v individuálním studijním plánu, protože učit nebylo ve studijním programu povinné. Z výše uvedených důvodů nechtěl BS **se svým školitelem sdílet informaci o svém mimo univerzitním úvazku**.

Jako problematické nahlíží BS také vedení ze strany školitele při přípravě publikací. Školitel na něj měl opakovaně vznášet **nevyřčené nároky**, studující měl tak často pocit, že se pouze jen strefuje do jeho očekávání, jak má publikační výstup vypadat. Na své půlroční zahraniční stáži, kde byl v kontaktu s jinými nadřízenými kolegy, následně zjistil, že vedení při psaní článků může být více podpůrné a pro studujícího srozumitelné.

Za akademický rok 2022/2023 BS ještě stihl vyplnit své **hodnocení individuálního studijního plánu**. Jeho plnění školitel znovu hodnotil stupněm „A“. Proces hodnocení již ovšem nebyl dokončen ze strany oborové rady, neboť student své studium ke dni 23. 10. 2023 zanechal. Předsedící oborové rady tedy dne 3.11.2023 uzavřel hodnocení písmenem X.

Vyjádření předsedy oborové rady a školitele

Ze strany předsedy oborové rady a školitele bylo působení BS v mimo univerzitním částečném pracovním úvazku posuzováno jako kategoricky **neslučitelné s prezenční formou studia**. Předseda OR (a garant studijního programu) již údajně delší dobu pozoroval **snížený pracovní, resp. studijní výkon** na straně studujícího, což ho přimělo zjišťovat, zda není pracovní angažovaný na jiných pozicích. Rychlým vyhledáním na internetu zjistil, že tomu tak je, a to mělo být impulsem k oslovení BS emailem, ve kterém ho na tuto skutečnost důrazně upozornil. Forma sdělení mu přišla přiměřená situaci, měl v úmyslu se vyjádřit věcně a přímočaře.

Oba pedagogové hovoří o BS jako o studující, který v průběhu studia vyžadoval **větší dopomoc než ostatní studenti**. Školitel zmiňuje potíže s publikováním. Společně komentují neúspěšný průběh fakultního projektu, který BS řešil. Garant programu zmiňuje, že doktorské studium v jejich oboru lze přirovnat k **vrcholovému sportu** a jako takový vyžaduje **maximální angažovanost studujících bez zbytečných distrakcí**. Skutečnost, že je student hodnocen stupněm „A“, neznamená, že je vynikající student. Hodnocení stupněm „A“ je v očích garanta programu normální průběh studia, přičemž hodnocení „B“ znamená již vážnou krizi ve studiu. Dle vyjádření obou akademiků tedy BS žádný vynikající akademický výkon nepředváděl. Opakovaně ve svém vyjádření projevovali pochyby nad jeho studijními kompetencemi.

Oba akademici zmiňovali **intenzivní podporu**, která byla BS v průběhu studia ze strany pracoviště a fakulty poskytována. Recipročně se tak očekávalo, že studující se budou věnovat studiu plně a angažovaně. BS tak měl být **dostatečně dobře finančně zabezpečen**, aby nemusel

hledat další zdroje pro svou obživu. Oba by očekávali, že BS bude s nimi svůj záměr působit na pracovišti mimo UK konzultovat. Bylo pro ně oba **velkým zklamáním**, když se o studentově angažmá dozvěděli až rok poté (v prvním roce 2022/23 BS měl na druhém pracovišti pouze jednotky hodin).

Oba také projevíli politování nad tím, že **BS nerefletoval na jejich nabídky přestoupit do kombinovaného studia**. Zde se nicméně rozcházejí výpovědi školitele a BS. Zatímco BS popisuje neochotu školitele ho vést jak v prezenčním, tak kombinovaném studiu, školitel toto dementuje. Údajně studujícího k **přestupu do kombinované formy studia hned od začátku vyzýval** a měl ho také k tomu, aby nechal stranou emoce, které tato situace navodila. Bylo pak pro něj šokující, když se BS rozhodl své studium ukončit. BS ovšem tvrdí, že školitele o tomto možném řešení situace předem informoval.

Očekávali by také, že BS využije možnost **obhájit své kroky před oborovou radou**. Otevřeně nesouhlasili s tím, že se BS obrátil s žádostí o vyjádření na proděkany. Vnímali to jako zklamání jejich důvěry. Obhajují přitom stanovisko druhého proděkana, že se BS mohl pravděpodobně dostat do **konfliktu s ustanovením etického kodexu** tím, že jeho pracovní závazky byly vyšší než 1,5.

Oba akademici vyjádřili přesvědčení, že **BS nebyl z jejich strany k ukončení studia donucen**, ale že se jednalo o jeho **vlastní rozhodnutí**. Nikterak nepřipouštějí, ani nereflektují, že by jejich styl komunikace **mohl být ze strany BS chápán jako ohrožující, nátlakový**. Připomínají, že měl možnost řešit situaci komunikací s nimi a před oborovou radou.

Po uskutečněném rozhovoru oslovil garant programu a předseda OR ombudsmanku se svým **dodatečným vyjádřením**. V něm se kriticky vyjadřuje ke způsobu, jak je řízení ze strany ombudsmanky vedeno a důrazně se ohrazuje vůči tomu, aby citace z jeho emailů byly nějak dodatečně emočně parafrázovány.

Vyjádření ředitele pracoviště a proděkana fakulty

V rámci osobního jednání proděkan hájil své **stanovisko o konfliktu s ustanovením etického kodexu** (část I, čl. 21). Ustanovení vykládá jako příležitost chránit studující před jejich přetěžováním. Ředitel i proděkan opakovaně zmiňovali, že student byl veden k tomu, aby ve studiu pokračoval, nicméně s **nutností přechodu z prezenční do kombinované formy studia**. Oba během setkání formulovali nabídku, aby se BS vrátil zpátky do studia, resp. aby mu tato nabídka byla skrze kancelář ombudsmanky tlumočena.

Stanovisko:

Z dostupných informací, kterými k podnětu BS disponujeme, je evidentní, že ve vztahu mezi ním a zástupci dotčeného doktorského studijního programu, jeho garantem a školitelem, došlo k **zásadnímu komunikačnímu zlomu, a to ve chvíli, kdy pracovníci získali podloženou informaci o tom, že BS paralelně se svým fakultním úvazkem a interním studiem působí na jiném pracovišti mimo univerzitu**.

Dynamika vývoje dílčích událostí, které tvoří řešený podnět, byla značná, navíc **provázená intenzivním emočním prožíváním**, a to pravděpodobně z obou stran. Kontextem celé situace

je rovněž **výrazná mocenská asymetrie**, která je přirozenou konstantou vztahu mezi studujícím a jeho školitelem, nota bene předsedou oborové rady příslušného programu. V takových vztazích mohou být nevhodně formulované, byť dobře zamýšlené přátelské rady chápány jako extrémně zraňující a zastrašující a mohou ve svém důsledku vést k přijetí zcela zásadních rozhodnutí.

Níže analyzuji dílčí aspekty situace studenta a na jejich základě se domnívám, že se studující mohl **důvodně cítit pod tlakem**, který na něj byl vyvinut komunikací s předsedou oborové rady a jeho školitelem. Ten byl dále umocněn skutečností, že se mu **nedostalo žádné významnější podpory od jiných představitelů studijního programu, pracoviště či fakulty**.

1. Zvolený způsob komunikace se studentem: výše popsaný styl komunikace obsažený v emailech garanta studijního programu (předsedy OR) a ústním podání ze strany jeho školitele, lze označit minimálně za **nepřiměřený nastalé situaci**, resp. získání informace o tom, že BS působí paralelně s fakultou (v roli studenta a zaměstnance na zkrácený úvazek) také **v jiné pozici mimo univerzitu**. Jakkoli mohli zástupci programu vnímat paralelní angažmá studujícího na druhém pracovišti jako **zklamání důvěry v jejich osobu**, mohla být komunikace vedena věcněji, konstruktivněji a bez projevů zastrašování a nátlaku. Z pohledu studujícího je pak zcela pochopitelné, že se obracel se svými dotazy v této věci na proděkany a další osoby, což mu bylo jak ze strany garanta programu, tak školitele, důrazně vytýkáno. Faktickou podporu ovšem od nikoho z nich nakonec nezískal, paradoxně byl **disciplinován ve smyslu toho, že jeho chování je v konfliktu s principy etického kodexu**. Eskalaci celé situace, která trvala asi dva týdny, vnímám z pozice studujícího jako extrémně nepříznivou. Ve svém důsledku vedla k tomu, že student **zanechal studium v jeho pokročilé fázi**, a tím byly zmařeny veškeré investice vložené do studia, a to jak ze strany studenta, tak představitelů programu a fakulty.
2. Překračování Etického kodexu UK: studentovi bylo proděkanem fakulty vytýkáno, že svým působením v interním studiu, v pracovním poměru k fakultě a paralelním výkonu práce na pozici druhého pracoviště mimo UK se **proviňuje vůči Etickému kodexu UK**, protože jeho závazky překračují 1,5 pracovní úvazek. Toto ustanovení etického kodexu je nicméně v **situaci studujících neaplikovatelné**, studijní zátěž není jednoduše možné přepočítat na pracovní úvazek a tato praxe se ani v prostředí UK nikterak nepoužívá. Do teoretického součtu by tak spadaly pouze vlastní **pracovní úvazky k fakultě a druhém pracovišti**. Klíčovou odpovědností studujícího je plnit **povinnosti dané jeho individuálním studijním plánem**. Pokud se tak děje, je ryze na uvážení studujícího, jak bude trávit zbylý osobní čas. Nepřipouští se, aby se v tomto ohledu prováděla u studujících jakákoli investigace. Jako argument nemůže sloužit ani užití etického kodexu jako ochrany studujících před přepracováním, neboť etický kodex má jednoznačně disciplinační charakter.
3. Důvěra ve vztahu mezi studentem a školitelem vs. soukromí studenta: kvalita vztahu mezi studujícím a školitelem je vlivná proměnná, která do značné míry předurčuje **úspěšnost procesu celého studia**. S důvěrou v takovém vztahu nelze ovšem automaticky počítat. Její prožívání navíc může být **interindividuálně značně odlišné**. O to více je ale nutné ji cílenými kroky budovat. V principu není možné si nárokovat, že studující bude se svým školitelem sdílet veškeré své aktivity, nota bene ty, které vnímá jako své ryze privátní. Mezi ně důvodně patří další **výdělečné aktivity**.

Předmětem společné komunikace se mohou stát tehdy, pokud **studující objektivně selhává v plnění svých studijních a pracovních povinností**. To se ale v případě BS nestalo.

4. Doktorské studium jako vrcholový sport: z vyjádření předsedy oborové rady jednoznačně vyplývá, že studium oboru, na který je pracoviště dané fakulty zaměřeno, je vnímáno jako **vrcholová disciplína, která je pouze pro ty nejlepší a nejvíce nadané studenty**. Hodnocení plnění individuálního studijního plánu stupněm „A“ je v jeho očích hodnocením normálního, nikoli velmi dobrého či vynikajícího průběhu studia. Program předpokládá **maximální časovou a intelektuální angažovanost studujících ve studiu**. Jakékoli distrakce jsou chápány jako nepřipustné a téměř diskvalifikující. V této souvislosti ombudsmanka připomíná, že **odpovědnost za zdárný průběh studia musí být projeována ve vztahu ke všem studujícím**, kteří byli přijati do studia, nikoli pouze těm, kteří jsou chápáni jako ti nejlepší. Současně není možné si nárokovat veškeré časové, odborné a lidské kapacity studujícího. Jedinou mírou úspěšnosti studia je plnění povinností stanovených individuálním studijním plánem.

Doporučení:

Na základě výše uvedeného hodnocení doporučuje ombudsmanka UK za účelem řešení podnětu stranám **zvážit přijetí níže uvedených opatření**.

A. Dotčené fakultě UK

- nadále pokračovat v rozvoji kompetencí školitelů a předsedů oborových rad ve vztahu k pedagogickému vedení studentů, včetně hodnocení studentů,
- revidovat postupy související s udržováním vysoké kvality doktorského studia a zároveň respektování soukromých aktivit studentů, byť majících charakter pracovního vytížení.

B. Garantovi studijního programu (a předsedovi OR) a školiteli

- iniciovat kontakt s BS s cílem narovnat dosavadní nepříznivý průběh komunikace a nabídnout možná řešení situace, která ideálně povedou k absolvování studia.

C. Bývalému studentovi

- zvážit opětovné podání přihlášky do doktorského studijního programu a absolvování studia v co nejkratším čase.

Zpracovala: PhDr. Kateřina Šámalová, Ph.D., ombudsmanka UK

V Praze 21. 2. 2024